

İSTANBUL'DAKİ İLK TÜRK MATBAALARINDA BASILAN KİTAPLAR

KEMAL BEYDİLLİ

Müteferrika Matbaası

1. *Vankulu Lugatı*, Cevherî'nin Arapça maruf lügatinden hareketle Vankulu olarak tanınan Mehmed el-Vanî (ö. 1529) tarafından hazırlanan Arapça-Türkçe sözlük. 31 Ocak 1729 tarihinde 2 cilt hâlinde toplam 500 adet basılmıştır.

2. *Tuhfetü'l-kibâr fî esfârî'l-bihâr*

[Kâtib Çelebi'nin Osmanlı Deniz Savaşlarına Dair Eseri], 5 tane harita ve şekil basılmıştır. 29 Mayıs 1729 tarihinde 1.000 adet basılmıştır.

3. *Târîh-i Seyyâh der Beyân-ı Zuhûr-ı Ağvâniyân ve Sebeb-i İnhidâm-ı Binâ-i Devlet-i Şâhân-ı Safaviyân*

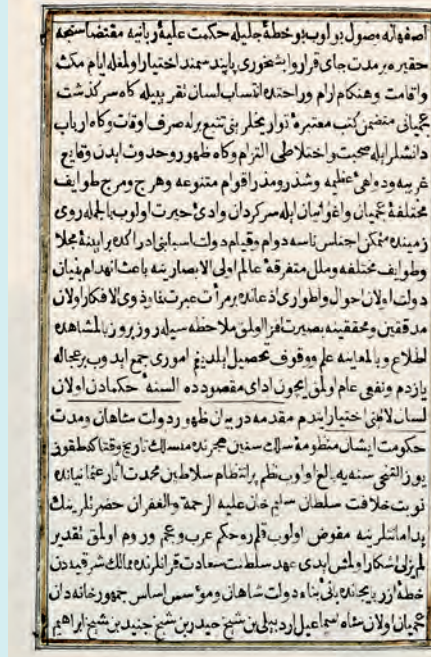
[Afganlıların İran'ı İstilas ve Safavî Devleti'nin Çöküşünün Nedenleri]. Yazarı J. T. Krusinski (ö. 1756), Latince'den Türkçeye çeviren İbrahim Müteferrika görünmekle beraber bunun bizzat Krusinski tarafından yapıldığı da ileri sürülmektedir. 26 Ağustos 1729 tarihinde 1.200 adet basılmıştır.

4. *Târîhu'l-Hindî'l-garbî el-müsemmâ bi-Hadîsi nev* (Yeni Dünya Diye Adlandırılan Batı Hindistan Tarihi). 17 tane resim, harita ve cetveli bulunan² basılmış ilk resimli kitap, 5 Nisan 1730 tarihinde 500 adet basılmıştır.

5. *Acâibü'l-makdûr fî nevâtib*

1 Harita ve şekiller için bkz. Fikret Sarıcaoğlu, Coşkun Yılmaz, *Müteferrika Basmacı İbrahim Efendi ve Müteferrika Matbaası = Basmacı İbrahim Efendi and the Müteferrika Press*, çev. J. L. Kandur, İstanbul 2008, s. 192-205.

2 Resimler için bkz. Sarıcaoğlu ve Yılmaz, *Müteferrika*, s. 209-235.

1- Müteferrika Matbaası'nda basılan *Târîh-i Seyyâh der Beyân-ı Zuhûr-ı Ağvâniyân ve Sebeb-i İnhidâm-ı Binâ-i Devlet-i Şâhân-ı Safaviyân*

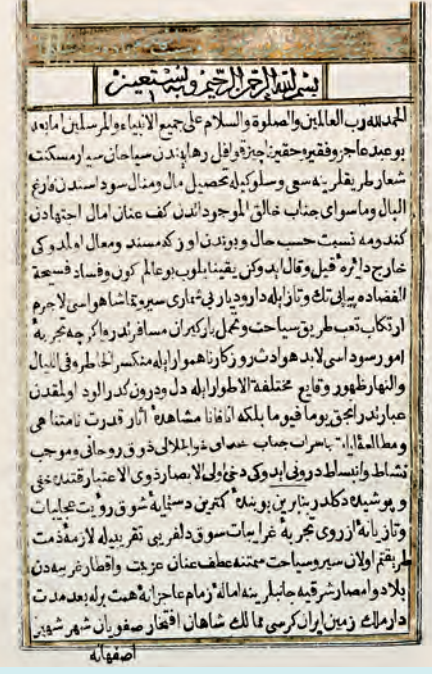
Timûr [Timur Belası Tarihi]. Timur fetihlerinin anlatıldığı İbn Arabşâh'ın (ö. 1450) Arapça eserinden Nazmizade Hüseyin Murtaza'nın (ö. 1720) yaptığı Türkçe çeviri. 18 Mayıs 1730 tarihinde 500 adet basılmıştır.

6. *Târîhu'l-Mısri'l-cedîd ve kadîm* [Eski ve Yeni Mısır Tarihi]. Süheylî adıyla bilinen Ahmed bin Hemdem (ö. 1632) tarafından kaleme alınan, yaradılıştan 1515 senesine ve Osmanlı fethinden 1628/1629'a kadar gelen Mısır tarihi. 17 Haziran 1730 tarihinde 500 adet basılmıştır.

7. *Gülşen-i Hulefâ* [Halifelerin Gül Bahçesi]. Nazmizade Hüseyin Murtaza'nın Abbasî halifelerinden Osmanlı Sultanı III. Ahmed'e kadar gelen Müslüman hanedanlar tarihi. 16 Ağustos 1730 tarihinde 500 adet basılmıştır.

8. *Grammaire turque ou methode courte & facili pour apprendre la langue turque...* [Türk Grameri veya Türkçeyi Kısa Yoldan Kolay Öğrenme Yolu]. Jean-Baptiste Holderman (ö. 1730) tarafından hazırlanan bu eser, Mart-Kasım 1730 arasında 1.000 adet basılmıştır.

9. *Usûlü'l-hikem fî nizâmî'l-ümem* (Milletin Nizamına Dair Akılcı Öneriler). İbrahim Müteferrika'nın kaleme aldığı bu eser, 1732 Şubat ayında 500 adet basılmıştır.

9- *Usûlü'l-hikem fî nizâmî'l-ümem* (Milletin Nizamına Dair Akılcı Öneriler). İbrahim Müteferrika'nın kaleme aldığı bu eser, 1732 Şubat ayında 500 adet basılmıştır.

10. *Füyûzât-ı Mıknatisiyye* [Pusulânın Yararları]. 27 Şubat 1732'de 500 adet basılmıştır. Kitapta bir pusula resmi yer almaktadır.

11. *Cihannümâ* [Dünyayı Gözleten]. Kâtib Çelebi'nin bu eseri, 3 Temmuz 1732'de 500 adet basılmıştır.

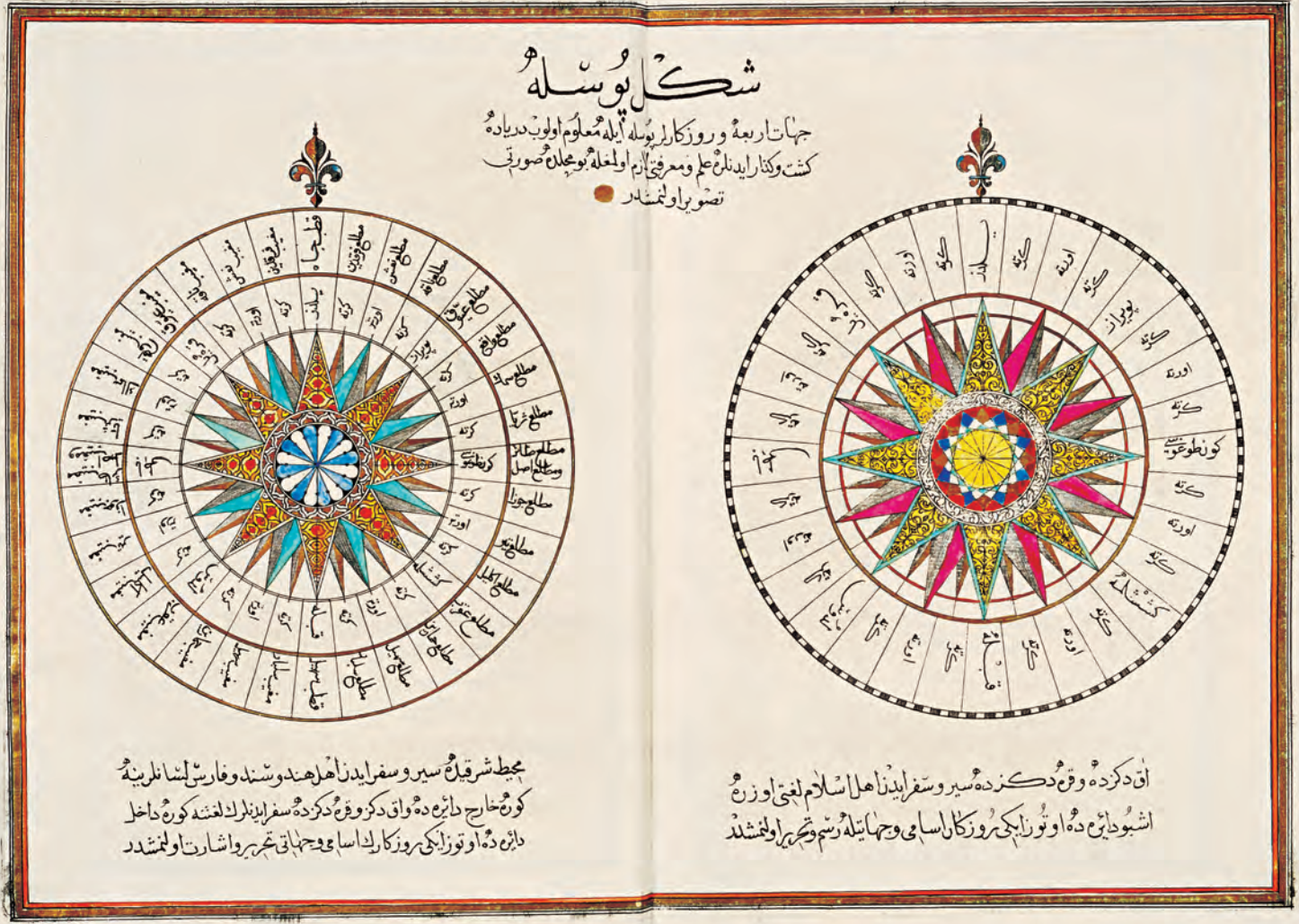
Müteferrika basımları içinde müstesna bir yer işgal eden bu eserde; 40 levhada 52 harita ve şekil arz bulunmakta olup bunlar sonradan elle renklendirilmiştir.³

12. *Takvîmüt-tevârih* [Tarihler Takvimi]. Kâtib Çelebi'nin bu eseri, 14 Haziran 1733'te 500 adet basılmıştır.

13. *Târîh-i Na'imâ. Ravzatü'l-Hüseyin fî hulâsati ahbârî'l-hâfikeyn* [Mustafa Naîma (ö. 1716) Tarihi]. 1574-1655 tarihleri arasındaki vukuatın zapt edildiği bu eser, Ekim 1734'te iki cilt hâlinde 500 adet basılmıştır.

3 Harita ve şemalar için bkz. Sarıcaoğlu ve Yılmaz, *Müteferrika*, s. 252- 317.

2- Müteferrika Matbaası'nda basılan *Tuhfetü'l-kibâr fî esfârî'l-bihâr*

14. Râşid Târîhi [Mehmed Râşid Efendi (ö. 1735) Tarihi]. 1660-1721-1722 seneleri vukuatını anlatır. 17 Şubat 1741'de iki cilt hâlinde 500 adet basılmıştır.

15. Çelebizâde Târîhi [Küçükçelebizade İsmail Asım Efendi (ö. 1760) Tarihi]. 1721-1722/1727-1728 seneleri içindeki olayları ihtiva eder. 17 Şubat 1741'de 500 adet basılmıştır.

16. Ahvâl-i Gazavât der Diyâr-ı Bosna [Bosna'da Sürdürülen Gazaların Durumu]. 1736-1739 Avusturya Savaşı esnasında Bosna cephesinde sürdürülen savaşlara dair, Bosnalı Kadı Ömer Efendi'nin bu eseri 19 Mart 1741'de 500 adet basılmıştır. *Bosna Tarihi*, Müteferrika'nın en iyi satan kitabı olmuştur.

17. Ferheng-i Şuûrî: Lisânü'l-Acem [Hasan Şuûrî'nin (ö. 1693-94) Farsça Lügati]. Müteferrika Matbaası'nın son eseri olup 1 Ekim 1742'de 500 adet basılmıştır.

Râşid Efendi Matbaası

1. *Târîh-i Sâmî ve Şâkir ve Subhî*. 1198 (1783-1784) tarihinde basılmıştır.
2. *Târîh-i İzzî*. 1199 (1784-1785) tarihinde basılmıştır.
3. *İ'râbü'l-Kâfiye*. Güzelhisârî Zeynîzade Hüseyin b. Ahmed'in, İbn Hacıb'in *el-Kâfiye* isimli eserinden hareketle hazırlanmış, Arapça gramer kitabı. 1200 (1785-1786) tarihinde iki cilt hâlinde ve Arapça olarak basılmıştır.
4. *Muhâsara-yı Kıla'*, 1792.

5. *Fenn-i Lağım*, 1793.

6. *Usûl-i Harbiyye*, 1794.

Mühendishane Matbaası

1. 1797. *Mehâh-i Miyâh (Su Risâlesi)*. Âşirefendizade Derviş Mehmed Hafid tarafından tertip edilmiş olan bu risale, İstanbul'un çeşmelerini ve sularını tavsif etmekte. Eserin başında üç ayrı takriz yer almaktadır. J. von Hammer'in 1830'daki ifadesiyle zor bulunan ve kitapçılarda mevcudu olmayan bir eserdir. 14 yaprak. 11. sahife derkenarında bir "Mizan" resmine yer verilmiştir. Mühendishane Matbaası'nda basılan ilk kitap [*Su Risalesi*].
2. 1212 (1798). *Logaritma Cetveli*. 271 sayfa. Basım yeri ve tarihi belirtilmemiş

olmakla beraber, bu hususa ışık saçan vesikada, *Ensâb-ı Cîb* ve *Zil Cedveli* olarak tanımlanan bu eserin selh-i Ş. 1212/18.2. 1798 tarihinde basıldığı anlaşılmaktadır.⁴ Yine basım tarihi belli olmayan 3. ve 4. sıradaki cetvellerin de aynı sene içinde basılmış olabileceğini kabul edebiliriz [Cetvel].

3. 1212 (1798). *Humbara Cetveli*.

273 sayfa. Basım yeri ve tarihi belirtilmemiştir [Cetvel].

4. 1212 (1798). *Tûl-i Arz Cetveli*. Basım yeri ve tarihi belirtilmemiştir. 151 sayfa [Cetvel].

5. 1212 (1797-1798). *Usûl-i Hendese*.

Mühendishâne'nin ikinci halifesi Hüseyin Rıfkı Efendi'nin İngiliz asıllı mühtedi mühendis Selim ile beraberce (bkz. eserin "Dibâce'si") S. John Bonnycastle'den tercüme ettikleri *Öklides Hendesesi*. Basım tarihi belirtilmemiştir. Ancak, basımı ile ilgili olarak verilen *Tezkire* 6. CA. 212 (27.10.1797) tarihlidir.⁵ Eserin 13. sayfası şekillidir. 272 sayfa [Hendese].

6. 1213 (1798). *Tableau des Nouveaux Reglements de l'Empire Ottoman*. Mahmud Raif Efendi'nin Nizam-ı Cedid uygulamaları ile ilgili olarak çıkartılan kanunnamelerin özetlerini içeren eseri. Eserin özgün Türkçe metni Mahmud Raif Efendi tarafından hazırlanmış olmakla beraber, Fransızca metin tercüme ettirilmiştir. Dolayısıyla Fransızca metin Mahmud Raif Efendi'nin elinden çıkmamıştır.⁶ 60 sayfa, 27 levha hâlinde 36 gravür. 200 adet basılmıştır [Nizam-ı Cedid kanunnameleri özetleri].

7. 1213 (1798-1799). *Tuhfe-i Vehbî*.

Sünbülzade Vehbî tarafından hazırlanmış ve Şâhidî'nin bu konudaki eserine dayanan, Farsça-Türkçe küçük manzum bir lügat. 55 sayfa, 1. baskı [Lugat].

8. 1213 (1798-1799). *Evrak*. Rumca

⁴ Bkz. Beydilli, *Mühendishâne*, s. 254.

⁵ Bkz. Beydilli, *Mühendishâne*, s. 254.

⁶ Bkz. Beydilli, *Mühendishâne*, s. 153 vd.

ALPHABETIQUE									
La valeur.			La figure.				Lenom des lettres.		
	Sulus	Reihani	Takumi	Varqû	Tealik	Divani	Kirma		
	ث	ث	ث	ث	ث	ث	ث	ث	ث
th	ط	ط	ط	ط	ط	ط	ط	ط	thy
zh	ظ	ظ	ظ	ظ	ظ	ظ	ظ	ظ	zhy
ai	ع	ع	ع	ع	ع	ع	ع	ع	ain
gh	غ	غ	غ	غ	غ	غ	غ	غ	ghain
fa	ف	ف	ف	ف	ف	ف	ف	ف	fa
kaf	ق	ق	ق	ق	ق	ق	ق	ق	kaf
kiaf	ك	ك	ك	ك	ك	ك	ك	ك	kiaf
n. fin.	ن	ن	ن	ن	ن	ن	ن	ن	raghyr nouh
ga	گ	گ	گ	گ	گ	گ	گ	گ	ghaf ad geni
lam	ل	ل	ل	ل	ل	ل	ل	ل	lam
mim	م	م	م	م	م	م	م	م	mim
noun	ن	ن	ن	ن	ن	ن	ن	ن	noun
waw	و	و	و	و	و	و	و	و	waw
hé	ه	ه	ه	ه	ه	ه	ه	ه	hé
ie	ي	ي	ي	ي	ي	ي	ي	ي	ie

3- Müteferrika Matbaası'nda basılan *Grammaire turque, ou méthode courte & facili pour apprendre la langue turque*

Propaganda Broşürleri. Fransızların eline geçmiş bulunan eski Venedik adalarının, Rusya ile yapılan ittifak dâhilinde ele geçirilmesi için girişilen sefer esnasında, ada ahalisine hitaben bastırılan ve yöre Rumlarının Osmanlı Devleti tarafına meyl ve celbini amaçlayan *Nasihatnâme Varakları*. 400 adet [Beyanname].

9. 11 N. 1213 (16.2.1799). *Evrak*. Fransızca Propaganda Broşürleri. Eski Venedik adalarının Fransızların elinden alınması üzerine Mısır'da bulunan işgalci Fransız askerlerinin maneviyatlarını bozmak amacıyla hazırlanmış ve Mısır'a yollanmıştır [Beyanname].

10. 23. RA. 1214 (25.8.1799). *Kitâb-ı*

Tibyân-ı Nâfi Terceme-i Burhân-ı Kâtî'. Hüseyin b. Halefî-i Tebrizî tarafından elli kadar Farsça lügatten derlenen ve 21.004 kelime içeren lügati. Mütercim Ahmed Asım tarafından tercüme edilmiştir. 863 sayfa [Lugat].

11. 27 M. 1215 (20 Haziran 1800). *Tuhfetü'l-manzûmeti'd-dürriye fî lugati'l-Fârsiyye ve'd-Deriyye*. *Tuhfe-i Vehbî* şerhi. Ahmet Hayatî'nin dokuz senelik bir mesai sonunda 1791'de itmam ettiği, *Tuhfe-i Vehbî*'ye yaptığı şerh. Manzum lügat. Eserin mukaddimesinde *Burhân-ı Kâtî'* dan sonra basıldığı belirtilmektedir. 503 sayfa [Lugat].

12. Evâ'il-i L. 1215 (Şubat 1801). *Evrak*. Arapça ve Türkçe olarak hazırlanmış

4- Mütferrika Matbaası'nda basılan *Takvîmü't-tevârîh*

olup Mısır'ın Fransız işgalinden kurtarılması için girişilen İngiliz ve Osmanlı müşterek askerî harekâtına Mısır halkının yardımcı olmasını talep eden beyannameler [Beyanname].

13. Evâhir-i L. 1215 (Mart 1801). *Telhîsü'l-eşkâl* Mühendishane ikinci halifesi Hüseyin Rıfkı Efendi'nin lağım fenni ve endahî ile ilgili bu eseri, 100 adet hâlinde ve ders kitabı olarak 1220/1805-1806'da tekrar basılmıştır. 60 sayfa 7 levha. 1. baskı [Fenn-i lağım].

14. 29. M. 1216 (11.6.1801). *Kitâb-ı Lehcetü'l-lugat*. Şeyhülislam Mehmed Esad Efendi tarafından hazırlanan Türkçe kelimelerin Arapça ve Farsça karşılıklarını gösteren lügat. 851 sayfa. 1.000 adet basılmıştır [Lugat].

15. 1216. Ayı belirtilmemiştir (1801-1802). *Sübha-i Sıbyân*. Çocuklar için hazırlanmış Arapça-Türkçe küçük lügat. Müellifi hakkında ittifak yoktur. *Mahmûdiyye* olarak da

5- Mütferrika Matbaası'nda basılan *Târîh-i Naîmâ*

adlandırılmaktadır. 33 sayfa. 1. baskı [Lugat].

16. 1216 (1801-1802). *Kitâb-ı Öklides*. Nasîruddin Tusî, Arapça, 222 sayfa. Basım yeri ve senesi belirtilmemiştir. (Eserin ilk baskısı 1594 tarihli olarak Roma'da Medici Matbaası'nda yapılmıştır.⁷ 1217 tarihli bir vesikaya istinaden eserin Türkçeye tercümesinin de düşünülmekte olduğu anlaşılmaktadır.⁸ [Hendese].

17. 1216-1217 (1802). *Tarif de Douane que les négocians de Sa Majeste l'empereur de toutes les Russies doivent payer dans les etats de le Sublime Porte, sur les marchandises d'importation et d'exportation, traduit et mis en ordre alphabetiaue*. İstanbul'daki Rus elçiliği tercümanı Antoin Fonton tarafından Fransızca olarak hazırlanmış olan bu

7 Bkz. Yahya Erdem, "Avrupa'da Arap Harfleriyle Basılan Arapça ve Türkçe Kitaplar, 1514-1700", *Kebûkeç*, 1995, sy. 2, s. 173-218.

8 Bkz. Beydilli, *Mühendishâne*, s. 367.

"Gümrük Tarifesi", Rusya ile Osmanlı Devleti arasında kararlaştırılmıştır. İthal ve ihraç edilecek malların dökümü ve değerleri belirtilmektedir. 53 sayfa. Mühendishane Matbaası'nda basılan bu türdeki tek eser [Gümrük Tarifesi]. 18. R. 1217 (9.8.1802). *İmtihânü'l-mühendisîn*. Mühendishane hocası Hüseyin Rıfkı Efendi'nin İngilizceden tercüme ederek tertip ettiği bu risaleden önce 40 adet basılmıştır. 1220 (1805-1806)'da, Mühendishanede ders kitabı olarak kullanılmak üzere tekrar 100 adet basılmıştır. Eserin sonunda 7 adet levha vardır. 115 sayfa [Hendese].

19. Evâil-i R. 1217 (Ağustos 1802). *Terceme-i Sihâh-ı Cevherî (Vankulu Lugatı)*. İmâm Ebu Nasr İsmail b. Hammâd el-Cevherî'nin eserinden Vankulu olarak tanınan Mehmed b. Mustafa el-Vanî tarafından tercüme edilen Arapça-Türkçe lügat. 1. cilt. 650 sayfa. 800 adet basılmıştır [Lugat].

Üsküdar Matbaası

1. 1218 (1803): *Diatribes de l'ingénieur Mustafa sur l'État actuel de l'art militaire du génie et des sciences à Constantinople*. 1795'te eğitime başlayan Mühendishane-i Berri'nin ilk talebelerinden Seyyid Mustafa'nın ilk talebelerinden Seyyid Mustafa'nın Nizam-ı Cedid faaliyetlerini tanıtan ve müspet ilimlere duyduğu hevesi dile getiren risalesi. 33 sayfa. 1987 tarihinde Topkapı Sarayı Kütüphanesi'nde tarafımızdan bulunan özgün Türkçe metniyle birlikte tıpkıbasım olarak ikinci defa basılmıştır.⁹

2. C. 1218 (Eylül 1803): *Risâle-i Birgivî*. Mehmed b. Pîr Ali Birgivî'nin (ö. 1573) ilmihal ile ilgili bu eseri, saray nüshası esas alınarak basılmıştır. Üsküdar Matbaası'nda basılan ilk din kitabıdır. 86 sayfa. 1. baskı. [Din].

9 Bk. Beydilli, "İlk Mühendislerimizden Seyyid Mustafa ve Nizâm-ı Cedid'e Dair Risâlesi", s. 436-437 (Nizam-ı Cedid Tanıtımı).

3. 1218 (Mart 1803): *Atlas-ı Kebîr Tercemesi*. Üsküdar Matbaası'nda basılan sanat değeri ve maliyeti en yüksek eser. Müellifi William Faden olup Resmî Mustafa Ağa tarafından İngilizceden tercüme edilmiştir. Eserde 24 harita yer almaktadır. Basımı için yapılan masrafları gösteren genel döküm Haziran 1803 tarihini taşımaktadır. Eserin baş tarafına III. Selim'in isteğine uygun olarak, Mahmud Raif Efendi'nin daha sonra basılan *Ucâletü'l-coğrafiyye* unvanlı eseri (bkz. nr. 5) ilave edilmiş ve beraberce ciltlenmiştir. Yalnızca 50 adet basılmıştır.¹⁰ [Atlas].

4. CA. 1218 (Eylül 1803): *Hallü esrârî'l-ahyâr alâ i'râbi İzhârî'l-esrâr (Mu'ribül-İzhâr)*. Güzelhisârî Zeynîzade Hüseyin b. Ahmed tarafından Birgivî'nin *İzhârül-esrâr* unvanlı nahiv ile ilgili Arapça dilbilgisi eserine yapılan şerh. 326 sayfa. 1. Baskı. [Dilbilgisi].

5. Ş. 1219 (Kasım 1804): *Ucâletü'l-coğrafiyye*. Mahmud Raif Efendi bu eseri Fransızca olarak hazırlamıştır. Eser, III. Selim tarafından beğenilmiş olduğundan Viyana maslahatgüzarı Yakovaki Efendi tarafından Türkçeye çevrilerek, 50 adet olarak basılmış ve Atlas-ı Kebîr ile birlikte ciltlenmiştir (bkz. nr. 3). Eserin dibâcesini yazan Vâsîf Efendi'nin ifadesiyle, yapılan tercüme kendisi ve müellif tarafından gözden geçirilmiştir. 79 sayfa. [Coğrafya].

6. 1219 (1804): *Tuhfe-i Vehbî*. Sünbülzade Vehbi tarafından hazırlanmış ve Şâhidî'nin bu konudaki eserine dayanan Farsça-Türkçe küçük manzum sözlük. 2. baskı. 65

¹⁰ Eser, maliyet hesabı ve hazırlanmasında emeği geçen sanatkârlara, ustalara ve mütercimlere ödenen ücretler ve yapılan sair masraflar hakkında bkz. Kemal Beydilli, "III. Selim'in Bastırıldığı Kitaplar ve Atlas'ı Kebîr/ The Books Puplished by Selim III and Atlas'ı Kebîr", III. Selim: İki Asrın Dönemecinde İstanbul/ İstanbul at a Turing Point Between Two Centuries, ed. Coşkun Yılmaz, İstanbul 2010, s. 170 vd.

6- III. Selim tarafından yapılan civarında Üsküdar Matbaası'nın da bulunduğu Selimiye Kışlası'nın ilk hali (Melling)

sayfa. Birinci baskısı 1213 (1798-1799)'da Mühendishane Matbaası'nda yapılmıştır. [Lugat].

7. N. 1219 (Aralık 1804): Şurûtü's-salât. Çocuklar için namaz kitabı. Müellifi belli değil. 23 sayfa. 1. baskı. [Din].

8. RA. 1219 (Haziran 1804): *Cevhere-i Behiyye-i Ahmediyye fî Şerhi'l-Vasiyyeti'l-Muhammediyye*. Birgivî *Risâlesi'*ne Kadızade Ahmed b. Mehmed Emin Efendi tarafından yapılan şerh. 2+315 sayfa. 1. baskı. [Din].

9. Ş. 1219 (Kasım 1804): *Mehâsinül-âsâr ve hakâiku'l-ahbâr*. Ahmed Vâsîf Efendi'nin 1752-1774 yıllarını içeren tarihi. 2 cilt hâlinde basılmıştır. 1. cilt 327, 2. cilt 315 sayfa. [Tarih].

10. L. 1219 (Ocak 1805): *Netâyicül-efkâr alâ İzhârî'l-esrâr*. Müellifi Mustafa b. Hamza. 268 sayfa. Arapça. 1. baskı. [Dilbilgisi].

11. 1220 (1805-1806): *Usûl-i Hendese ve Müsellesât*. Mühendishane'nin ikinci halifesi Hüseyin Rıfki Efendi'nin İngiliz asıllı mühtedi mühendis Selim ile birlikte John Bonnycastle'den tercüme ettikleri Öklides Hendesesi. Mühendishane'de ders kitabı olarak kullanılmak üzere 100 adet basılmıştır. 2. baskı. Birinci baskısı Mühendishane Matbaası'nda 1212 (1797-1798)'de yapılmıştır. [Hendese].

12. 1220 (1805-1806): *Telhâsü'l-*

eşkâl (Fenn-i Lağım Risâlesi).

Mühendishane hocası Hüseyin Rıfki Efendi'nin tertip ettiği ders kitabı.

2. baskı. 100 adet basılmıştır. 60 sayfa, 7 levha. Birinci baskısı 1215 (1801)'de Mühendishane Matbaası'nda basılmıştır. [Fenn-i harb].

13. 1220 (1805-1806): *Mecmûatü'l-mühendisîn*. Mühendishane hocası Hüseyin Rıfki Efendi'nin tertip ettiği bu risale Mühendishane'de ders kitabı olarak kullanılmak üzere 100 adet basılmıştır. Eserde 15 levha bulunmaktadır. Metin içinde de çeşitli cetvellere yer verilmiştir. Zevâya-yı musattıha cetveli (s. 115-119), Paris ve Londra libresi ile İslam kıyyesi mukayese cetvelleri (s. 165-166), Mesâha-yı kıta'ât cetveli (s. 206-209), Bazı ecsâm-ı salîbe cetveli (s. 244-245), Topların resm ü inşasına dair cetvel (s. 269-271) ve Kundak cetveli (s. 288-289). 293 sayfa. [Hendese].

14. 1220 (1805-1806): *Müsellesât Risâlesi*. Gelenbevî İsmâil Efendi'nin bu risalesi Mühendishane'de ders kitabı olarak kullanılmak üzere 100 adet basılmıştır. 79 sayfa. [Hendese].

15. 1220 (1805-1806): *İmtihânü'l-mühendisîn*. Hüseyin Rıfki Efendi'nin ders kitabı olarak kullanılmak üzere İngilizceden tercüme ederek tertip ettiği risale. 2. baskı olarak 100 adet basılmıştır. Birinci baskısı 40 adet

olarak 1217/1802'de Mühendishane Matbaası'nda yapılmıştır. 115 sayfa. [Hendese].

16. M. 1220 (Nisan 1805): *Tuhfetü'l-ihvân alâ Avâmîl'l-Birgîvî*. Şeyh Mustafa b. İbrâhim tarafından hazırlanmış Birgîvî'nin *Avâmîl*'ine şerh. 88 sayfa. *Mu'ribü'l Avâmîl* (bkz. nr. 17) ile aynı anda basılmış ve bir arada ciltlenmiştir. [Dilbilgisi].

17. M. 1220 (Temmuz 1805): *Ta'likü'l-favâzîl alâ İ'râbi'l-Avâmîl* (Şerh-i *Avâmîl-i Cedîd-i Birgîvî/Mu'ribü'l-Avâmîl*). Zeynîzade Hüseyin b. Ahmed tarafından hazırlanmış Birgîvî'nin nahiv ile ilgili Arapça bir eseri olan *Avâmîl*'ine yapılan şerh. 118 sayfa. *Tuhfetü'l-ihvân* (bkz. nr. 16) ile aynı anda basılmış ve bir arada ciltlenmiştir. [Dilbilgisi].

18. R. 1220 (Temmuz 1805): *Ferâidü'l-fevâid fî beyâni'l-akâid* (*Amentü Şerhi*). Abdurrahim Muhib Efendi'nin babası Kadızade Ahmed b. Mehmed Emin Efendi'nin eseri, III. Selim'in kız kardeşi Hatice Sultan'a ithaf edilmiştir. 298 sayfa. [Din].

19. C. 1220 (Eylül 1805): *Risâle-i Birgîvî*. 2. baskı (bkz. nr. 2). 99 sayfa. [Din].

20. 1220 (1805): *Nuhbe-i Vehbî*. 123 sayfa.

21. C. 1221 (Ağustos 1806): *ed-Dürerü'l-müntehabâti'l-mensûre fî islâhi'l-galati'l-meşhûre*. Müftizade Mustafa Âşir Efendizade Derviş Hafid'in bu eseri, yanlış kullanılan, yerleşmiş kelimeler hakkında olup eserin başında bu konuyla ilgili eserlerin isimlerine ve müelliflerine yer verilmiştir. 534 sayfa. [Dilbilgisi].

22. Z. 1221 (Şubat 1807): *el-Burhân (maa hâşiye)*. Gelenbevî İsmâil Efendi'nin ilm-i mantıktan eseri. 83 sayfa. Haşiye ile birlikte basılmıştır (bkz. nr. 23). Basım yeri ve tarihi *Haşiye*'nin son sayfasındadır. [Mantık].

23. Z. 1221 (Şubat 1807): *Hâşiyetü'l-Burhân*. Gelenbevî'nin ilm-i mantıktan eseri. 74 sayfa. *Burhan* ile birlikte

7- Üsküdar Matbaası'nda basılan *Atlas-ı Kebîr Tercemesi* adlı eserin cilt kapağı

basılmıştır (bkz. nr. 22). [Mantık].

24. SA. 1223 (Nisan 1808): *Cevhere-i Behiyye-i Ahmedîyye fî Şerhi'l-Vasiyyeti'l-Muhammediyye*. 340 sayfa. 2. baskı (bkz. nr. 8). [Din].

25. M. 1223 (Mart 1808): *Ferâidü'l-fevâid fî beyâni'l-akâid* (*Amentü Şerhi*). 2+321 sayfa. 2. baskı (bkz. nr. 18). [Din].

26. N. 1223 (Kasım 1808): *Fevâidü's-Şâfiye alâ İ'râbi'l-Kâfiye*. Müellifi

Zeynîzade Hüseyin. 4+528. Arapça. [Dilbilgisi].

27. 1223 (1808-1809): *Tuhfe-i Vehbî*. 60 sayfa. 3. baskı. İkinci baskı için bkz. nr. 6. Birinci baskısı Mühendishane Matbaası'nda 1213 (1798-1799)'da yapılmıştır. [Lugat].

28. M. 1224 (Mart 1809): *Sübha-i Sıbyân*. Çocuklar için hazırlanmış Arapça-Türkçe küçük sözlük. 33 sayfa. 2. baskı. Birinci baskısı Mühendishane

8- Üsküdar Matbaası'nda basılan Atlas-ı Kebîr Tercemesi'ndeki haritalardan biri

Matbaası'nda 1216 (1801-1802)'de yapılmıştır. [Lugat].

29. 1224 (1809-1810): *Hallü esrârî'l-ahyâr alâ i'râbi İzhâri'l-esrâr (Mu'ribü'l-İzhâr)*. 385 sayfa. 2. baskı (bkz. nr. 4). [Dilbilgisi].

30. R. 1224 (Mayıs 1809): *Kitâbü'l-*

Muharrem fî Hâşiyeyi Câmî. Mollâ Camii'nin İbn Hâcib'in Kâfiye'sine yaptığı haşiye. 757 sayfa. [Dilbilgisi].

31. 1225 (1810): *Cevhere-i Behiyye-i Ahmediyye fî Şerhi'l-Vasiyyeti'l-Muhammediyye.* 352 sayfa. 3. baskı (bkz. nr. 8, 24). [Din].

32. M. 1226 (Nisan 1811): *Tuhfetü'l-ihvân alâ Avâmîl'l-Birgivî. Mu'ribü'l-Avâmîl* ile birlikte basılmış ve ciltlenmiştir (vkz. 33). 98 sayfa. 2. baskı (bkz. nr. 16). [Dilbilgisi].

33. CA. 1226 (Nisan 1811): *Ta'likü'l-fevâzıl alâ i'râbi'l-Avâmîl (Şerh-i*

Avâmil-i Cedîd-i Birgivî/Mu'ribül-Avâmil). *Tuhfetül-ihvân* ile birlikte basılmış ve ciltlenmiştir (bkz. nr. 32). 128 sayfa. 2. baskı (bkz. nr. 17). [Dilbilgisi].

34. B. 1227/Temmuz 1812): *Hâşiyetü's-Siyâlkûtî alâ'l-Mutavvel. Telhîs-i Kazvîni'*ye şerh olarak kaleme alınan Ahmed b. Yahya el-Teftâzânî'nin *el-Mutavvel*'ine Abdülhakim b. Şemseddin es-Siyâlkûtî tarafından yapılmış haşiye. 663 sayfa. [İlm-i belâgat ve inşâ/Retorik].

35. C. 1228 (Haziran 1813): *Hallü esrârî'l-ahyâr alâ i'râbi İzhârî'l-esrâr (Mu'ribül-İzhâr)*. 328 sayfa. 3. baskı (bkz. nr. 4, 29). [Dilbilgisi].

36. M. 1229 (Ocak 1814): *Cevhere-i Behiyye-i Ahmediyye fî Şerhi'l-Vasiyyeti'l-Muhammediyye*. 314 sayfa. 4. baskı (bkz. nr. 8, 24, 31). [Din].

37. Z. 1230 (Kasım 1815): *el-Okyânûsü'l-basît fî Tercemeti'l-Kâmûsi'l-muhît*. Tahir Muhammed b. Yakub Firuzâbâdî'nin Arapça lügatî. Mütercim Asım tarafından ilaveler yapılarak Türkçeye çevrilmiştir. 3 cilt. Birinci cilt 943 sayfa. Basım tarihi Kasım 1815. İkinci cilt 939 sayfa. Basım tarihi Kasım 1816. Üçüncü cilt 973 sayfa. Basım tarihi Kasım 1818. Her üç cilt de 500'er adet basılmıştır. [Lugat].

38. N. 1231 (Ağustos 1816): *Ta'liku'l-fevâzıl alâ i'râbi'l-Avâmil (Şerh-i Avâmil-i Cedîd-i Birgivî/Mu'ribül-Avâmil)*. 102 sayfa. 3. baskı (bkz. nr. 17, 33). *Tuhfetül-ihvân* ile birlikte basılmış ve ciltlenmiştir (bkz. nr. 39). [Dilbilgisi].

39. N. 1231 (Ağustos 1816): *Tuhfetül-ihvân*. 79 sayfa. 3. baskı (bkz. nr. 18, 32). *Mu'ribül-Avâmil* ile birlikte basılmış ve ciltlenmiştir (bkz. nr. 38). [Dilbilgisi].

40. Z. 1231 (Kasım 1816): *el-Okyânûsü'l-basît fî Tercemeti'l-Kâmûsi'l-muhît*. Eserin ikinci cildi (bkz. nr. 37). [Lugat].

41. 1232 (1817): *Tuhfe-i Vehbî*. 65 sayfa. 4. baskı (bkz. nr. 6, 27). [Lugat].

42. 1232 (1817): *Cevhere-i Behiyye-i*

Ahmediyye fî Şerhi'l-Vasiyyeti'l-Muhammediyye. 288 sayfa. 5. baskı (bkz. nr. 8, 24, 31, 36). [Din].

43. C. 1223 (Mart-Nisan 1817): *Ferâidü'l-fevâid fî beyânî'l-akâid (Amentü Şerhi)*. 278 sayfa. 3. baskı (bkz. nr. 18, 25). [Din].

44. CA. 1232 (Mart 1817): *Nehcetü'l-menâsik*. Derviş el-Hâc Mehmed Edîb b. Mehmed'in 1193/1779 senesinde yaptığı hac seyahatini tasvir etmektedir. 255 sayfa. Eserin sonunda müstakilen numaralandırılmış olarak ve 14 sayfa hâlinde Mustafa Reşid ve Hekimbaşı Mustafa Behçet efendiler tarafından yazılan *Tertîb-i Eczâ* risalesi yer almaktadır. Bununla hacıların yolda vaki olacak hastalıklarına acilen müdahale ve tedavi imkânı verilmesi amaçlanmaktadır. [Hac seyahati].

45. CA. 1232 (Mart 1817): *Tertîb-i Eczâ*. Müellifi Mustafa Reşid ve Hekimbaşı Mustafa Behçet (bkz. nr. 44). [Tıp].

46. M. 1233 (Mart 1817): *el-Okyânûsü'l-basît fî Tercemeti'l-Kâmûsi'l-muhît*. Eserin üçüncü cildi (bkz. nr. 37). Lugat].

47. M. 1233 (Kasım 1817): *Netâyicü'l-efkâr alâ İzhârî'l-esrâr*. 2.267 sayfa. 2. baskı (bkz. nr. 10). [Dilbilgisi].

48. CA. 1233 (Mart 1818): *Sarf Cümlesi*. Okullarda öğretilen Arapça dersleri için bir araya getirilmiş Arapça dilbilgisi (Sarf/Morfoloji) ile ilgili beş risale. 119 sayfa. İçindekiler: 1) *Merâhu'l-ervâh*. Ahmed b. Ali b. Mes'ud'dan. Kelime teşkiliyle ilgili. 43 sayfa. 2) İzzî. Şeyh İzzeddin Ebil-Fazâ'il Abdulvehhâb İmâdeddin b. İbrâhim es-Sencârî'den (öl. 1257). s. 44-59. 3) *Maksûd*. Müellifi belli olmamakla beraber İmâm-ı ekber Yusuf Hanefî'ye atfedilmektedir. Fiillerin tasnifiyle ilgili. s. 60-77. 4) *Binâ*. Fiillerin esasıyla ilgili. Müellifi belli değil. s. 78-87. 5) *Emsile*. Fillerin çekimiyle ilgili. Müstakilen numaralandırılmış olarak, s. 1-32. [Dilbilgisi].

9- Üsküdar Matbaası'nda basılan *Hallü esrârî'l-ahyâr alâ i'râbi İzhârî'l-esrâr*

49. L. 1233 (Ağustos 1818): *Hâşiyetül-Gelenbevî*. Celâleddin ed-Devânî'nin *Akâid-i Adudiyye*'ye yaptığı şerhe, Gelenbevî tarafından yapılan haşiye. 657 sayfa. [Din].

50. 1233 (1818): *Sübha-i Sıbyân*. 33 sayfa. 3. baskı (bkz. nr. 28). [Lugat].

51. 1233 (1818): *Hallü esrârî'l-ahyâr alâ i'râbi İzhârî'l-esrâr (Mu'ribül-İzhâr)*. 351 sayfa. 4. baskı (bkz. nr. 4, 29, 35). [Dilbilgisi].

52. M. 1234 (Kasım 1818): *Ta'liku'l-fevâzıl alâ i'râbi'l-Avâmil (Şerh-i Avâmil-i Cedîd-i Birgivî/Mu'ribül-Avâmil)*. 98 sayfa. 4. baskı (bkz. nr. 17, 33, 38). *Tuhfetül-ihvân* ile birlikte basılmış ve ciltlenmiştir (bkz. nr. 53). [Dilbilgisi].

53. M. 1234 (Kasım 1818): *Tuhfetül-ihvân*. 75 sayfa. 4. baskı (bkz. nr. 18, 32, 39). *Mu'ribül-avâmil* ile birlikte basılmış ve ciltlenmiştir (bkz. nr. 52). [Dilbilgisi].

54. L. 1234 (Ağustos 1819): *Ta'likâtül-Gelenbevî alâ Mîri'l-âdâb*. Mîr Ebu Feth es-Sâ'idî'nin (öl. 1543) *Mîrül-âdâb* unvanlı eserine Gelenbevî tarafından 1755'te itmam edilen ta'ikat. 609 sayfa. [İlm-i

belâgat ve inşâ / Retorik].

55. L. 1234 (Ağustos 1819): *Ta'likâtü'l-Gelenbevî alâ Mîrî't-tezhîb*. Ebu Feth es-Sâ'idî'nin (öl. 1543) *Mîrüt-tezhîb* unvanlı esere yaptığı tahşiyeye Gelenbevî tarafından itmam edilen talikat. 514 sayfa. [İlm-i belâgat ve inşâ/Retorik].

56. C. 1234 (Nisan 1819): *Nahiv Cümlesi*. Okullarda öğretilen Arapça dersleri için bir araya getirilmiş üç risaleyi havi Arapça dilbilgisi (Nahiv/Sentaks) kitabı. 72 sayfa. İçindekiler: 1) *Kâfiye*. İbn Hâcib'den, s. 1-30. 2) *İzhârü'l-esrâr*. Birgivî'den, s. 34-64. 3) *Avâmil-i Cedîd*. Birgivî'den, s. 66-72. [Dilbilgisi].

57. R. 1235 (Ocak 1820): *el-Fevâidü'z-ziyâiyye*. Müellifi, Mollâ Camii (Nureddin Abdurrahman b. Ahmed b. Muhammed). 302+8+2 sayfa. *Kâfiye* şerhi. [Dilbilgisi].

58. B. 1235 (Nisan 1820): *Mir'âtü'l-ebdân fi teşrihi a'zâi'l-insân (Kütüb-i Selâse mine'l-Hamse-i Şânîzâde)*. 2 cilt. Birinci cilt 131 sayfa. İkinci cilt 283 sayfa. 56 levha yer almaktadır. 400'erden 800 adet basılmıştır. [Tıp].

59. 1235 (1820): *Fevâidü's-şâfiye alâ irâbi'l-Kâfiye*. 2. baskı (bkz. nr. 26). [Dilbilgisi].

60. N. 1235 (Haziran 1820): *Ta'likâtü Abdilhakim el-meşhûr bi-Siyâlkûtî ale'l-hâşiye li'l-Mollâ el-Hayâlî alâ Şerhi'l-akâidi'n-Nesefiyye*. Ömer Nesefî'nin *Aka'id*'ine Taftazânî tarafından yapılan şerhe Mollâ Hayâlî'nin yaptığı Hâşiye ve buna Abdülhakim b. Şemseddin Hindiyü'l-Siyâlkûtî tarafından yapılan talikat. Arapça. 392 sayfa. [Din].

61. ZA. 1235 (Ağustos-Eylül 1820): *Ta'likâtü Dürri'n-nâcî bi-İsâgocî*. Tokatlı es-Seyyid Ömer Salih'in 1210/1795'te tekmiil ettiği Esireddin b. Ömer el-Ebherî'nin (öl. 1300) Porphyrius'tan yaptığı tercümenin şerhine talikat. 183 sayfa. [Mantık].

62. C. 1236 (Şubat 1821): *Reşehât-ı Aynü'l-hayât*. Nakşibendî Tarikatı şeyhlerinin önde gelenlerinin hayat

hikâyelerini menkıbe tarzında veren ve Mevlâna Ali b. Hüseyin tarafından 1503'te yazılmış bir eser. Aslı Farsça olan bu eser, Mehmed b. Şerîf b. Abdülganî el-Abbâsî (ö. 1593) tarafından 1584'te Türkçeye tercüme edilmiştir. 654 sayfa. [Din/Biyografi].

63. CA. 1237 (Şubat 1822): *Tuhfetü'l-manzûmeti'd-dürriyye fi lugati'l-Fârsiyye ve'd-Deriyye*. *Tuhfe-i Vehbî* şerhi. 511 sayfa. [Lugat].

64. 1237 (1822): *Tuhfe-i Vehbî*. 65 sayfa. 5. baskı (bkz. nr. 6, 27, 41). [Lugat].

65. 1237 (1822): *Hülâsa-i Risâle-i Birgivî*. Müellifi belirtilmemiştir. 24 sayfa. İlmühal. [Din].

66. Ş. 1237 (Mayıs 1822): *Netîcetü'l-fetâvâ*. Mehmed b. Ahmed Gedûsî'nin tertiplelediği fetvâ mecmuası. 683 sayfa. [Fetva Mecmuası].

67. ZA. 1237 (Temmuz 1822): *Ta'likü'l-fevâzıl alâ irâbi'l-Avâmilü Şerh-i Avâmil-i Cedîd-i Birgivî/Mu'ribül-Avâmil*. 124 sayfa. 5. baskı (bkz. nr. 17, 33, 38, 52). *Tuhfetü'l-ihvân* ile birlikte (bkz. nr. 68) basılmış ve ciltlenmiştir. [Dilbilgisi].

68. 1237 (1822): *Tuhfetü'l-ihvân*. 197 sayfa. 5. baskı (bkz. nr. 18, 32, 39, 53). *Mu'ribül-Avâmil* ile birlikte (bkz. nr. 67) basılmış ve ciltlenmiştir. [Dilbilgisi].

69. 1238 (1822): *Hâşiye alâ Tahri'rî'l-kavâidi'l-mantikiyye*. Abdülhakim b. Şemseddin el-Siyâlkûtî'nin, Kâtibî'nin *er-Risâletü's-Şemsiyye fi'l-kavâidi'l-mantikiyye* unvanlı eserine yazdığı tahşiye. 617 sayfa. Arapça. [Mantık].

70. SA. 1238 (Kasım 1822): *Netâyicü'l-efkâr alâ İzhârî'l-esrâr*. 267 sayfa. 3. baskı (bkz. nr. 10, 47). [Dilbilgisi].

71. 1238 (1822-1823): *Tuhfe-i Vehbî*. 65 sayfa. 6. baskı (bkz. nr. 6, 27, 41, 64). [Lugat].

72. RA. 1238 (Aralık 1822): *er-Risâle fi'l-hendese*. Mühendishane halifelerinden Masdârîyecizade Seyyid Hüseyin Efendi'nin hendese ile ilgili eseri. 34 sayfa+7 levha. [Hendese].

73. L. 1239 (Şubat 1824): *Mir'ât-ı Âlem*.

Ali Kuşçu'nun Fatih Sultan Mehmed'e ithaf ettiği *Fethiye* unvanlı astronomi ile ilgili Arapça eserinin Türkçe tercümesi. 130 sayfa+4 levha. Üsküdar Matbaası'nın son ve burada ta'lik hurufat ile basılan tek eseri. 250 adet basılmıştır. [Astronomi].

İstanbul Matbaası

1. Evâhir-i ZA. 1239 (20-30 Temmuz 1824). *Gunyetü'l-mütemellî. Mülteka* müellifi İbrahim Halebî'nin İmâm Kaşgarî'nin *Münyetü'l-musallî* unvanlı eserine yaptığı şerh. Arapça. 278 sayfa. [Akaid].

2. 1239 (1824). *el-Mevâkıf fi ilmi'l-kelem*. Adudüddin Ebü'l-Fazl Abdurrahman b. Ahmed b. Abdülgaffar el-İcî'nin (ö. 756) Kalam ile ilgili tanınmış eseri ve buna Ali b. Muhammed el-Cürcânî tarafından yapılan Arapça şerh. Sayfa altlarında Abdülhakim b. Şemseddin es-Siyâlkûtî'nin ve hamisinde de Hasan Çelebi'nin hâşiyeleri vardır. 12+635 sayfa. [Kalam].

3. 9 RA. 1240 (1. 11. 1824). *Mecmau'l-ehur fi şerhi'l-Mülteka'l-ebhur*. Şeyhîzade Abdurrahman b. Şeyh Mehmed b. Süleyman tarafından hazırlanan İbrahim Halebî'nin *Mültekâ'sına* şerh. 2 cilt. Birinci cilt 352 sayfa. Basım tarihi: 11. RA. 1240 (1.11.1824). İkinci cilt 374 sayfa. Basım tarihi: Evâhir-i Ş. 1240 (20-30 Nisan 1825). [Akaid].

4. Gu. SA. 1241 (15 Eylül 1825). *Siyer-i Kebîr Tercümesi*. İmâm Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî'nin (ö. 805) bu eseri, önce Muhammed b. Ahmed es-Serâhsî tarafından Arapça olarak şerh edilmiş ve bu şerh Ayıntâbî es-Seyyid Mehmed Münîb tarafından Türkçeye tercüme edilmiştir. Tercüme 1796-1798 arası itmam edilmiştir. 2 cilt (357 ve 375 sayfa). 1.000 adet basılmıştır. [Siyer].